

Balassi Bálint toborzó levele

A V. Kovács Sándor találta Balassi-levéli¹ kézzelfoghatóan bizonyítja, hogy Bálint lengyel földön, Wesselényiek házában erősen fáradozott a magyar vitézek toborzásán. Hogy a levél arra céloz, hogy Kürtössy egy nyárra jöjjön ki harcolni Zamojszki kancellár seregébe a török ellen, azt Dézsi Lajos közléséből tudjuk (I, LXXII). Ugyanis Pogrányi Benedek (csak 1591 májusában) jelenti Pálffy Miklósnak, hogy Balassi Bálint Kürtössy Zsigmondot, ki akkor Korponán szolgált, a lengyel hadseregbe csábítja. Hogy valóban régi ismerőse volt Kürtössy, azt 1577. szept. 29-i levele bizonyítja, ahol Balassi Andrásnak ír a Kürtössyvel való ügyéről (I. 315). A hadseregbe való toborzás kedvéért ír öccse érdekében is Zamojszkinak Wesselényiek dembnói várából 1590. május 9-én (I. 377 és II. 134). Meglepő, hogy háromszáz jobbágyát is ígéri Kürtössynek jutalmul. A levélnek természetesen nem lehet pontos címzése, mert ezzel elárulta volna magát és barátját, s ezért nem is mondja meg pontosan a levélben mit üzen; inkább rábízta a levélvivőre, kiből a korponai kapitány alighanem könnyedén kiszedte a titkot.

Evvél a levéllel egybeesik egy másik, melynek egyelőre csak a regestáját ismerhetjük. Az *Adalékok Zemplén vármegye történetéhez* c. régi folyóiratban (VI. 47) olvashatjuk (vö. Dézsi I. LXXII), hogy a Sennyei-levéltárban van egy levél, ahol Homonnai Drugeth István, Zemplén főispánja ír Balassi Bálintnak Krakkóba 1590-ben, és felszólítja, jöjjön haza, mert hallja, hogy a török ellen készül. Ezért kocsit és lovakat is küld neki, s egyúttal közli vele, hogy a mieink szerencsétlenül harcoltak a török ellen: nevezetesen Pálffy Imre, Jakusitz Imre és Zay Lőrinc is elesetek. Nem tudjuk ugyan, milyen útközetre céloz a főispán, de a hír igaz lehet. Előbb-utóbb tán előkerül Homonnai levele Kolozsvárról, ahová a Sennyei-levéltárat Veress Endre elszállította: annakidején bőven leltem benne Balassi-iratokat (vö. *Az ismeretlen Balassi Bálint*), és megindokoltam, hogy kerültek oda Balassi-okmányok.

Ugy látszik, idehaza már köztudomású lehetett, hogy Zamojszki a török ellen készül és hogy Balassi az ő hadserege számára toboroz. Krakkóba és dembnói kastélyába bizonyára Wesselényi Ferenc, Báthory kancellárja hívta, és levelében, melyet a lengyel kancellárnak ír (I. 375), hangsúlyozza, hogy őt Wesselényi egyenesen a kancellár felszólítására hívta a török elleni háborúba, miszerint Wesselényi teljhatalmat kapott Zamojszkitól, hogy zsoldját és a toborzandó magyar vitézeknek fizetendő zsoldot megállapítsa.

Igy nem tartom lehetetlennek, hogy mikor lóra kapva itthagya mindenét, miután versben elbűcsűzött mindenkitől, s Ilésháznak megírta, hogy négy évig színét sem látják, hiszen Balassa András pályázik jószágára, Ungnádné pedig kosarat adott neki, talán éppen azért ment ki, mert Wesselényi Ferenc, Zebrzydowski Miklós, a lublini vajda és Báthory András bíboros hívta hadba (I. 410), csak ezt nem akarta az itthoniaknak orrára kötni, s alighanem erre céloz, mikor Rimaynak azt írja, hogy akik „mostani szarándokságnak eredetű, igaz módját és állapotját nem tudják”, rágalmakat költenek felőle (Rimay összes m. 48.)

A hadjárat elmaradt, s most már csak a Múzsák és az olvasás maradtak vígaszul. A Célia-versek kezdetén nyíltan meg is mondja, hogy eredeti szándéka volt vitézi életét folytatni, s csak végül is engedett Cupidonak, aki nyílával újra megsebezte:

Hozzám azért most láss, Márs, Diána, Pallás, most legyetek mellettem!

Másutt pedig: éppen azért átkozza a szerelmet, mert hazájából kikergette (78, 10):

Immár uram is más, Pallás és vitéz Márs, kik mentenek tüzedtül.

¹ V. KOVÁCS SÁNDOR: Balassi Bálint ismeretlen levele, ItK 1961. 4. szám.

Tehát harcolni jött, s most Célia hálójába esett. Vagyis Balassi, ki azért jött ki Wesselényihez, mert az hadba hívta, végül is feleségénél, új szerelménél kötött ki, és újra verseket kezdett írni s még hozzá olyan szépeket, hogy az egyik szakaszt ő maga írta ki legjobb verseinek szemelvényei közé (*Hajnalban szépiütnék...*)

Igy társul nála művészet és vítezi élet, s bár azt alábbvalónak tartotta, vígasztalást, magasabb lendületet, menekvést ebben talált. „Ne véljen uram senki oly bolondnak, hogyha ott kinn tisztességesen szolgáltatnának velem, hogy örömesben az szolgálatban mint az vers-faragásban nem foglalnám elmémet”, írja öccsének Krakkóból. Tatáért, Palotáért elhagyná Krakkót — és Céliát vagy a citerás lengyel lányt.

Balassi egész költészetének ez az alapvonása. Az élet nyers valósága mindig elkötötte, szerelemben, mulatásban, vítezi életben, de ösztöne felfelé hajtotta a magasabb művészi formák felé, s mint legújabbban felfedezett drámájának prologusában mondja, érezte magában azt a képességet, hogy megteremtse magyar nyelven azt, ami idehaza hiányzott, a magyar költészetet. *Arte et Marte*, mondja ránkmaradt kései arcképe, de szerintem nem vitás, hogy ez a velős felirat magától a költőtől származott: művészettel és karddal küzdeni hazájáért, ez volt életének tartalma, bár több képességet érzett magában, de hát mint Rimay mondja: „jóságának és elméje gyümölcsinek” nem adatott „oly piaca, ahol azoknak hasznait kitergegethette volna.”

Eckhardt Sándor

Kisfaludy Sándor ismeretlen levele Döbrentei Gáborhoz

Biczó Ferenc Kaposváron halt meg 1945-ben. Riedl Frigyes tanítványa volt. A magyar irodalomtanítás pedagógiai problémáinak haladószellemű, ismert alakja, akinek a két világháború között a somogyi sajtóban és a kaposvári Egyesületi Leányliceum évkönyveiben sok összegyűjtésre váró írása maradt hátra. Kiemelkedőbbek: Összefoglaló irodalomtörténet, Munkáltató irodalomtanítás, Erdély és Felvidék irodalmi élete, Diákreviárium, valamint Szalay Fruzsínáról és Kisfaludy Attaláról írt tanulmányai. Jelentős könyvtára volt egykorú kiadványokból és irodalmi ritkaságokból. Ajánlatomra halála után könyvtárát a volt kaposvári Dunántúli Bank Könyvtár vette meg, és az igazgatóság kérésére a könyvtáron belül gyűjteményének értékes darabjaiból „Biczó Ferenc Emlékkönyvtárát” állított össze.

Biczó Ferenchez, aki 1935-ben Kút című első verskötetem kiadását biztosította a kaposvári Szabadegyetem kiadásában, jó barátság fűzött. Nem sokkal halála előtt tőle kaptam Kisfaludy Sándor Döbrentei Gáborhoz intézett alábbi levelét. A levélben említett két Kisfaludy-strófát még ő maga jelölte ki. Ajándékat most mintegy Biczó Ferenc emlékét is idézve itt adom közre.

Füred 7 July 1828

☞ Kedves Barátom Uram!

Vettem becses levelét. Kivánságára ezen ide mellékeltem levélre nevemet oda irtam, mert úgy értem, hogy az Angol kézírásomat kívánnya.¹ A mi a verset vagy gondolatot illeti, azzal Füredről nem szolgálhatok, mert itt kevés okos gondolatya lehet az embernek. Legillendőbbnek gondolnám, ha Barátom Uram nevem felé ki írná Himfynek 2dik kötetéből azon Strófákat (nem tudom, mellyik énekből) hol Shakespeart és Pópet hozom elő; ez egyúttal Compliment volna egy Magyartól az Angol Nemzetnek.

A mi Deputációnk munkájáról ez az első a mit hallottam Barátom Uramtól. Nem sokat reménylek. Mi Literária Respublicát akarnánk felállítani, — fenn jobban szeretnék a Monarchiát. Sógorom Szegedy által ajánlottam Reviczkynek, nem tudom, millyen foganattal.

Tisztelje Uram Öcsém nevemmel Petrich J. M. L. Urat.² Mondgya meg néki, hogy régen irtam már néki; nem tudom, vette-e leveletem.

Köszöntse Barátom Uram Sághy urat is.³ Budai ujságom elmaradott. Kéretem Ötet, praenumerállyon reá régi mód szerint helyettem.

Itt igen sok az ember; de senyvedtt az élet és társalkodás.

Köszöntöm Pesti Budai Barátinkat és Esmerősinket, — s vagyok tisztelettel
Uram Öcsémnek igaszívú szolgálja s baráttya
Kisfaludy Sándor

¹ Az angol John Bowring, aki ekkor gyűjtötte egybe magyar tárgyú összeállítását, a *Poetry of the Magyars* (London 1830) anyagát, s ehhez kért többektől — Kisfaludytól is — verseket. (A Bowring-antológia különben nem a költő által javasolt strófákat közli.)

² Petrich András Kisfaludy katonabarátja.

³ Sághy Ferenc tipográfusa volt.